

מקורות לעיון במס' בבא בתרא: פרק יש נוהלין

דף א

מ. זילברמן

אלול תשס"ט

הקדמה: מצות נחלה. כתב ספר החינוך (מצוה ת), "ולפי הנראה מדברי הרמב"ם שכל עיקר האזהרה איננה רק על הב"ד שדנו בענין הנחלה כן, וזהו לשונו שכתב הוא (במנין המצוות הקצר) מצוה לדון בדין הנחלה". וכן דעת הרס"ג, כפי דברי הגריפ"פ (ח"ג פרשה כו), שמנה מצות נחלה בין המצוות המוטלות על הצבור. ולכאורה כן משמע מהגמ' קיג, דאיתא התם (ד)תניא והיתה לבני ישראל לחוקת משפט דאורעה כל הפרשה כולה להיות דין, ע"כ. והעיר הגריפ"פ דוהי באמת משמעות הפסוקים בפרשת פינחס, הנכתבים בלשון רבים.

אך מדברי ספר החינוך עצמו משמע דס"ל דמצות נחלה מוטלת אף על המוריש, דכתב הוא, "אמרו ז"ל שאם צוה המוריש ואמר אל יירשני בני וכו' אין בדבריו ממש שאין בידו לעקור דברי המקום שאמר שירש הירוש מורישו וכו' ולפי הדומה אע"פ שאין ממש בדברי האומר לשון ירושה ומעשיו אינם כלום בצוותו כן הוא מבטל מצות עשה זו של ירושה וכו'". וכן העיר הגריפ"פ דלדבריו אין המצוה מוטלת על הצבור והב"ד לבד אלא על כל יחיד ויחיד המוריש.

בספר מצות המלך על ספר המצוות להרמב"ם להרב עזריאל צימענט העיר דאפשר דמחלוקת הרמב"ם והחינוך תלויה על אי האב חשיב כמנחיל או אי הירושה חלה ממילא. דבמתני' לקמן קכו: תנן האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים וכו' לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה, ע"כ. ומשמע דאי לאו דיש חסרון דמתנה על מה שכתוב בתורה היה ביטולו של האב לשנות את הירושה, כלומר דהאב חשיב כהמנחיל. [ובענין זה עי' בקוב"ש (קידושין אות קלז) שהביא שו"ת הרשב"א דירושה חלה עם גמר מיתה (לאפוקי לאחר מיתה). וראי' לדבר מהו"א הגמ' (קיא:) שאשה תירש את בעלה. והרי איך אפשר לומר כן היות ואיתקש מיתה לגירושין, וכיון שע"י מיתה נתגרשה איך תירשנו. אלא ע"כ דירושה היינו עם גמר מיתה ועדיין אינה מגורשת.]

אך הביא דמהרשב"א בנדריים משמע דהירושה חלה ממילא ואין האב חשיב כמנחיל כלל. דתנן בנדריים (מו.) האומר לחבירו קונם לביתך שאני נכנס ושדך שאני לוקח מת או שמכרו לאחר מותר, ע"כ. והסביר הרשב"א (לד: ד"ה א"ל פשיטא), "ואפי' מת יירשנו משום דאין הירוש יורשו אלא לאחר מיתה דכבר נפק מרשות המדיר ולא מן המוריש באה לו נחלה אלא שהתורה נתנה לו".

במנחת חינוך (מצוה שסד אות ב) כלל מצות נחלות בין אלו המצוות שאינן חיוביות. וציין למה שכתב הרמב"ם בספר המצוות (עשה צו) לענין טומאה, "ואני אזכור עתה הקדמה ראוי שתזכור אותה בכל מה שנזכר ממיני הטומאות, והיא כי זה שנמנה כל מין ומין מן הטומאות מצות עשה אין ענינו שנהיה חייבין להטמא בטומאה ההיא וכו' ואמנם היות התורה אומרת כי מי שיגע בזה המין נטמא או זה הדבר יטמא על תואר כך למי שנגע בו הוא מצות עשה". כלומר אין מצוה ליטמא או לא ליטמא, אבל במקרה שאדם נטמא התורה מצוה איך להתנהג, וזה נחשב כמצות עשה. וכן שמעתי מהרב יהודה דוד בלייך שליט"א בשם הרב מעדנל זאקס זצ"ל בשם חמיו החפץ חיים דתרי"ג מצוות פירושו תרי"ג "ענינים".

וכן כתב המנ"ח לענין שיטת הרמב"ם במצות וידוי, דכתב הרמב"ם (ריש הל' תשובה), "כל מצות וכו' אם עבר וכו' כשיעשה תשובה וישוב מחטאתו חייב להתוודות וכו'". הרי דאין מצות עשה לעשות תשובה ואין אפילו מצות עשה להתוודות, אלא שאם רוצה לעשות תשובה צריך להתנהג באופן מסויים, כלומר להתוודות, וזוהי המצות עשה. וכן לענין גירושין (עי' א

בה"ט אה"ע סי' קיט סק"א) פירוש מצות גירושין היינו דאם רוצה לגרש את אשתו צריך לעשות את זה באופן מסויים. וכן פירש המנ"ח לעניו מצות נחלה, דיוצא מדבריו דאין מצוה חיובית המוטלת לא על האב ולא על הב"ד, אלא דיש מצות התורה דירושה צריכה ליחלק באופן מסויים.

(קח.) **משמוש בירושת אחים מן האב.** נחלקו הראשונים אי ירושת אחים מן האב היינו ע"י משמוש, שהאב המת יורש את בנו המת בקבר ומנחיל לבנו החי, אחיו של המת, או אי אחיו של המת יורש ממנו ירושה ישירה. ראה רמב"ן (חי' ריש פירקין ועה"ת במדבר כז,ט) וספר התרומה (שער מח ח"ג סי' ב). ראה תד"ה ואחין ותד"ה יכול (קח: בתרא). ראה שו"ת רע"א סי' קלב, אמרי משה (סי' לח אות יא – יב), וקוב"ש אות שלג ולהלן.

(קט:) **משפחת אם.** איתא בגמ' קט: אמר רבא אמר קרא ממשפחתו וירש אותה משפחת אב קרויה משפחה משפחת אם אינה קרויה משפחה דכתיב למשפחותם לבית אבותם. ובגמ' קיד: הובא דעת ר' יוחנן משום ר' יהודה בר' שמעון דדבר תורה האב יורש את בנו ואשה יורשת את בנה. והקשה הר"י בתוס' (ד"ה אף) דא"כ ע"י איש נמי מסבת נחלה וכו'. ותירצו דבגירות קאמר דיורשת את בנה ונ"מ שלא יהיו נכסיו הפקר. וראה דברי הרשב"ם קח. ד"ה האיש נוחל את אמו. ראה בזה חי' הגר"ח על הרמב"ם פט"ו איסורי ביאה ה"ט.

החבורה הראשונה תתקיים אי"ה בליל יום שני אור לי"ב אלול אחרי תפילת מעריב

הנושא – משמוש בירושת אחים מן האב (קח:)

החבורה השני' תתקיים אי"ה בליל יום שני אור לי"ט אלול אחרי תפילת מעריב

הנושא – משפחת אם (קט:)

עיקר תוס' ריש פרק יש נוחלין

(קח.) ואחין מן האב	(קט:) הכל
(קח:) יכול קמא, יכול בתרא עד וא"ת אחי אביו ומוא"ת ואחין (קכ:) דתנן	(קכ:) דתנן
עד הסוף	(קכא.) יום שכלו
(קי:) האיש	(קכא:) שבעה
(קיא.) קל וחומר	(קכב.) העולם, לא סלקא
(קיג.) הכל	(קכג:) היתה, הכא
(קיד:) מקיש, אורעה	(קכד.) הכל
(קיד.) הכל	(קכד:) אין הבכור, גבו
(קיד:) מה אשה, אף מטה	(קכה:) אמר רב פפא
(קטו:) מלמד	(קכו.) ובמלוה, אבל
(קטז.) הכל	(קכו:) הכל
(קטז:) ושהיה	(קכז:) הכל
(קיז.) ומחזירין	(קכח.) הכל
(קיז:) הכל	(קכח:) נשבע
(קיח:) ולמ"ד קמא	(קכט:) הכל
(קיט.) ובזכות, מתיב, שנאמר	